

Sabahattin Ali'nin Yeni Dünya Adlı Eserinin Cümle
Ögeleri Açısından İncelenmesi

دراسة لاحدى مؤلفات الكاتب : صباح الدين علي
بعنوان (العالم الجديد) من حيث عناصر الجملة

م.م. صفاء صديق محمود

المديرة العامة لتربية كركوك

الكلية التربوية المفتوحة / مركز كركوك

ماجستير اداب اللغة التركية

Safakilic73@gmail.com

موضوع البحث هو دراسة لاحدى مؤلفات الكاتب صباح الدين علي بعنوان العالم الجديد من حيث عناصر الجملة. نعتقد أن هذه الدراسة ستكون مصدرًا جيدًا لتحديد المشكلات وحلها بما يتماشى مع غرضها. تم استخدام قواعد اللغة التركيبية في هذه الدراسة. القواعد هو اسم العلم الذي يدرس اللغات من جميع جوانبها. ويسمى علم "السفر والنحو" في اللغة العربية، والنحو في اللغات الغربية. النحو هو العلم الذي يدرس جميع الوحدات اللغوية التي تحتويها اللغة، من الأصوات إلى الجمل، بالمعنى الواسع من حيث المعنى والوظيفة. على مدار التاريخ، وبفضل المعرفة المتراكمة على مر الزمن، جعلت البشرية كل شيء تقريبًا موضوعًا للدراسة والبحث، وحاولت كشف أسرار اللغات، وبالتالي أنشأت فرعًا جديدًا من العلوم. وقد حاولت دراسة اللغات بدءًا من الإغريق والهنود القدماء تحديد القواعد التي تلتزم بها اللغات، والمعرفة التي تكشفها هذه القواعد تسمى بالمعرفة النحوية. وبالتوازي مع ذلك، تم جمع مفردات كل لغة، ونتيجة لذلك ظهرت القواميس. بفضل القواعد، يمكن قراءة اللغات وكتابتها بشكل صحيح. صباح الدين علي الذي أضاف على القصة نفساً جديداً في الثلاثينيات، نجح في أن يعكس بؤس الإنسان وقوته في قصصه بأسلوب لا يتزعزع، بطريقة خيالية وملحمية. علي الذي كتب القصائد والقصص والروايات وقام بالترجمات، كان يحمل مرآة للروح الإنسانية في جميع أعماله وينظر إلى الحقيقة من خلال هذه المرآة. ١٣ قصة تفكير لكاتب الأدب التركي الكبير، بما في ذلك حسن بوغولودو، والتي تم تحويلها أيضًا إلى السينما...

Önsöz

Bu çalışmada Sabahattin Ali Yeni Dünya adlı eserinin incelemesini ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacına uygun olarak sorunların tespiti ve çözümü açısından iyi bir kaynak olacağını düşünüyoruz. Bu çalışmada Türkçe Türkçesi dilbilgisi kullanılmıştır. Dil bilgisi, dilleri bütün cepheleriyle konu edinip inceleyen bilimin adıdır. Arapça'da sarf ve nahv ilmi, batı dillerinde ise gramer olarak adlandırılır. Bir dili seslerden cümlelere kadar, ihtiva ettiği bütün dil birliklerini, geniş bir şekilde mana ve vazife olarak inceleyen ilme dilbilgisi. İnsanoğlu tarihi akış içinde, zamanla biriken bilgiler sayesinde hemen her şeyi inceleme ve araştırma mevzuu yapmış, dillerin sırrını çözmeye çalışmış ve böylece yeni bir ilim dalı ortaya çıkarmıştır. Dillerin incelenmesi, Eski Yunan ve Hintlilerden başlayarak dillerin bağlı olduğu kaideler tesbit edilmeye çalışılmış ve bu kaidelerin ortaya çıkardığı bilgiye de gramer bilgisi denmiştir. Buna paralel olarak her dilin kelime hazinesi toplanmış neticede sözlükler ortaya çıkmıştır. Gramer sayesinde dillerin doğru okunup yazılması gerçekleşmiştir.

1930'lu yıllarda öyküye taze bir soluk getiren Sabahattin Ali, hikâyelerinde insanın zavallılığını ve gücünü sarsılmaz bir üslupla, masalsı ve destansı biçimde yansıtmayı başardı. Şiir, hikâye ve roman yazan, çeviriler yapan Ali, tüm eserlerinde insan ruhuna ayna tuttu ve gerçeğe bu aynadan baktı. Türk edebiyatının büyük yazarından, içinde sinemaya da aktarılan Hasanboğuldu'nun olduğu 13 düşünen öykü...

ABSTRACT

study of one of the works of the writer Sabah al-Din Ali, entitled The New World, in terms of the elements of the sentence

The subject of the research is a study of one of the works of the writer Sabah al-Din Ali, entitled The New World, in terms of the elements of the sentence. We believe that this study will be a good resource for identifying problems and solving them in line with its purpose. Turkish grammar was used in this study. Grammar is the name of the science that studies languages in all their aspects. It is called the science of "travel and grammar" in the Arabic language, and grammar in Western languages. Grammar is the science that studies all the linguistic units contained in a language, from sounds to sentences, in a broad sense in terms of meaning and function. Throughout history, thanks to the knowledge accumulated over time, humanity has made almost everything an object of study and research, tried to uncover the secrets of languages, and thus created a new branch of science. The study of languages, starting with the ancient Greeks and Indians, has attempted to determine the rules that languages adhere to, and the knowledge that these rules reveal is called grammatical knowledge. In parallel, the vocabulary of each language was collected, and as a result dictionaries appeared. Thanks to grammar, languages can be read and written correctly.

Sabah al-Din Ali, who gave the story a new breath in the 1930s, succeeded in reflecting human misery and strength in his stories in an unflinching, imaginative and epic manner. Ali, who wrote poems, stories, novels and made translations, held a mirror to the human spirit in all his works and looked at the truth through this mirror. 13 reflection stories by great Turkish literary writers, including Hasan Buğuldu, which have also been adapted into cinema...

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk şöyle diyor: "Öyle istiyorum ki, Türk Dili bilim yöntemleriyle kurallarını ortaya koysun ve her dalda yazı yazarlar bütün terimleriyle çoğunluğun anlayabileceği güzel, ahenkli dilimizi kullansınlar." Dil bilimi ilmî esaslar çerçevesinde dilin gramerini belirler. İlmî esaslara dayanmadan yapılan dil bilimi çalışmaları yapay kavramlardan ibaret olur. Dolayısıyla da herkes kendi mantığına göre kuralları belirler ve kavramlara isim verir. Biz bu çalışmamızda Türkiye Türkçesinde cümle meselesi hakkındaki dil bilimcilerin görüşlerini belirtip bu konuyla ilgili eleştirilerimizi ve görüşlerimizi sunduk. Hani derler ya "çarpıcı bir kitap!" Hah işte o sözü bir kenara itivereceğiniz türden etkileyici hikayeler var bu kitapta. Sabahattin Ali'yi zaten biliyoruz evet ama bu kez daha bir başka daha bir iyi daha bir daha olmuş. Okuyunuz, okutunuz diyorum ve yazıma geçiyorum Sabahattin Ali okumak kesinlikle büyük bir keyif. Hikayesi her ne olursa olsun, sizi hikayesinin içine çekiyor ve size o hikayeyi yaşıyor. Öyle olayların, öyle anların içinde yer alıyorsunuz ki zaman zaman okumuyor, sanki anılarınızı yaşıyor gibi oluyorsunuz. Bu kadar güzel bir hikaye anlatımı ile birlikte okumaya devam ediyor, bir zaman sonra bitince kitap, bir daha okuyasınız geliyor. Şu hikaye çok dikkatimizi çekti, şu hikaye enfezdi diyemiyoruz çünkü tüm hikayeleri tek tek yazmak zorunda kalmak istemiyoruz. Bütün hikayeler çok iyiydi. Tüm hikayeleri yaşadık. Sanki o an oradaydık. Zaten bizden hikayeler olduğu için herhangi bir yabancılik çekmiyorsunuz. Okumaya başlar başlamaz kurguyu anlıyorsunuz ve sizden yani bizden, içimizden gelen bir kesimin, bir kesitini yaşıyorsunuz. Yazımın başında da dediğimiz gibi okuyun, okutun. Başka söze gerek yok zaten. Sabahattin Ali (25 Şubat 1907, Eğridere - 2 Nisan 1948, Kırklareli), Türk yazar ve şairdir. Edebi kişiliğini toplumcu gerçekçi bir düzleme oturtarak yaşamındaki deneyimlerini okuyucusuna yansıttı ve kendisinden sonraki cumhuriyet dönemi Türk edebiyatını etkileyen bir figür hâline geldi. Daha çok öykü türünde eserler verse de romanlarıyla ön plana çıktı; romanlarında uzun tasvirlerle ele aldığı sevgi ve aşk temasını, zaman zaman siyasi tartışmalarına gönderme yapan anlatılarla zaman zaman da toplumsal aksaklıklara yönelttiği eleştirilerle destekledi. Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) ve Kürk Mantolu Madonna (1943) romanları Türkiye'deki edebiyat çevrelerinin takdirini toplayarak hem 20. yüzyılda hem de 21. yüzyılda etkisini sürdürdü. Başarılı yazar Türk edebiyatı için çok sayıda roman, öykü ve deneme yazmıştır. Sabahattin Ali'yi unutulmaz kılan eseri ise kuşkusuz Kürk Mantolu Madonna'dır. Yazar bu romanı 2. Dünya Savaşı sırasında seferberlik nedeniyle askere alındığında yazmıştır. Yazara ait diğer romanlar ise İçimizdeki Şeytan ve Kuyucaklı Yusuf'tur. İlk önce Sabahattin Alinin hayatını açıklayacağız. Daha sonra ailesini, edebi kişiliğini, evliliğini ve ölümünü belirteceğiz. Ayrıca eserlerini (Romanlarını, Öykülerini, şiirlerini ve Oyunlarını) belirteceğiz. Tezimizin konusu olan „Yeni Dünya“ adlı romanını konu aldık. Kitap içindeki bütün eserlerini özet bir şekilde açıklayacağız. Eserlerin incelemelerini yapacağız. İncelemede (Özne, Yüklem, Nesne, Belirtili Nesne, Belirtisiz Nesne, Zarf, Yer Tamlayıcısı ve Cümle Dışı Ögeleri) konu alacağız. Her birine örnek vereceğiz. Ayrıca yazdığımız her şeyin kaynakları mevcuttur.

1. Sabahattin Ali'nin Hayatı Ve Eserleri

1.1 Hayatı

Sabahattin Ali 25 Şubat 1907'de Eğridere'de doğdu. 2 Nisan 1948, Kırklareli'de vefat etti. Türk yazar ve şairdir. Edebi kişiliğini toplumcu gerçekçi bir düzleme oturtarak yaşamındaki deneyimlerini okuyucusuna yansıttı ve kendisinden sonraki cumhuriyet dönemi Türk edebiyatını etkileyen bir figür hâline geldi. Daha çok öykü türünde eserler verse de romanlarıyla ön plana çıktı. Romanlarında uzun tasvirlerle ele aldığı sevgi ve aşk temasını, zaman zaman siyasi tartışmalarına gönderme yapan anlatılarla zaman zaman da toplumsal aksaklıklara yönelttiği eleştirilerle destekledi. Kuyucaklı Yusuf (1937), İçimizdeki Şeytan (1940) ve Kürk Mantolu Madonna (1943) romanları Türkiye'deki edebiyat çevrelerinin takdirini toplayarak hem 20. yüzyılda hem de 21. yüzyılda etkisini sürdürdü. Eğridere'de doğan Sabahattin Ali, ilk hikaye ve şiir denemelerine Balıkesir'de başladıktan sonra İstanbul'daki edebiyat öğretmeni Ali Canip Yöntem'in desteğiyle ilk kez Akbaba ve Çağlayan dergilerinde şiirlerini yayımlattı. Anadolu'da kısa süre öğretmenlik yaptıktan sonra Türk devleti tarafından dil eğitimi için Almanya'ya gönderildi. Türkiye'ye döndüğünde Almanca öğretmeni olarak göreve başlasa da önce komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla bir süre tutuklandı, ardından ise Türk devlet yöneticilerini eleştirdiği iddiasıyla tekrar tutuklandı. Bu dönemde memurluktan ihraç edilince görevine geri dönebilmek için Atatürk hakkında bir şiir yazdı ve tekrar devlet kurumlarında görevlendirildi. Ayrıca kendisine yüklenen sosyalist algısını kırmak için de Esirler adlı bir oyun kaleme aldı. Hayatının son yıllarında Türk milliyetçileriyle yaşadığı tartışmalarla da öne çıktı, özellikle Türkçü-Turancı yazar Nihal Atsız ile yaşadığı gerilim giderek artarak İrkçılık Turancılık davasının bir parçası oldu. Bu dönemde Aziz Nesin'le beraber çıkardığı Markopaşa dergisinde siyasileri eleştirmesi yüzünden

çeşitli davalarla uğraşmak zorunda kaldı. Hakkındaki davaların aleyhinde seyrettiği bir dönemde Türkiye'den ayrılmak istedi ve Bulgaristan sınırını geçmek isterken kendisine kaçma girişiminde rehberlik eden Ali Ertekin tarafından milliyetçi gerekçelerle öldürüldü. Sabahattin Ali'nin Edirne'ye gitmekteki amacı peynir taşımak değil, Bulgaristan sınırını aşarak Avrupa'ya ulaşmaktı. Kendisine yasal yollardan pasaport verilmediği için kaçak yollarla bu amacına ulaşmaya çalıştı. Bulgaristan sınırını denemeden önce de Suriye sınırından kaçmak istedi fakat başarılı olamadı. Avrupa'ya kaçmak istediği dönemler ise hakkındaki davaların aleyhinde seyrettiği zamanlardı. Evinde kaldığı Mehmet Ali Cimcoz'la vedalaşırken asıl amacını söylemedi. Çünkü Cimcoz'un Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) ajanı olduğundan şüphelenmekteydi. Avrupa'ya kaçış için kendisine yardım edecek kişi Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nden Berber Hasan'dı. Berber Hasan, Sabahattin Ali'yi Ali Ertekin'le tanıştırdı. Sabahattin Ali'ye rehberlik edecek Ali Ertekin eski bir subaydı ve silah çalmak suçundan ordudan ihraç edilmişti. Sabahattin Ali'nin cesedi üzerinden çıkan giysilerle Ali Ertekin'in verdiği bilgiler doğrultusunda ele geçirilen eşyaları yakın çevresi tarafından teşhis ettirildi. Bu dönemlerde ölümü üzerine farklı spekülasyonlar yapıldı ve yazılı medyada yaşayıp yaşamadığına dair farklı iddialar yer aldı. Ayrıca ölüm şekli ve ölüm yerine yönelik olarak da farklı iddialar mevcuttur. Rasuh Nuri İleri, Sabahattin Ali'nin sınırı geçtiğini sandığını bir yerde yakalanıp ardından da Kırklareli'nde yargılandığı sıradaişkenceden öldüğünü öne sürdü. Yalçın Küçük ise Rasuh Nuri İleri ve Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın. Ali Selahattin Bey biriktirdiği para ile İzmir'e gelerek tiyatro veya gazino işleriyle uğraşmak istemekteydi. Belirli bir süre yolunda giden işleri, İzmir'in işgali ile sekteye uğradı. Daha sonra ise ailecek Edremit'e göç ederek Hüsnüye Hanım'ın babasının yanına gittiler. 1920'ye gelindiğinde aileye Süheyla (Conkman) adında bir kız çocuğu katıldı. Süheyla aile içinde "Süha" olarak çağırılırdı.

1.2 Akademik Kariyeri

Sabahattin Ali öğretmenlik diplomasını aldıktan sonra Ankara'da bir hastanede baştabip yardımcısı olarak görevini sürdüren dayısı Rıfat Ali Ertüzün'ün yanına gitti. Dayısının Yozgat Devlet Hastanesi'nde başhekimlik görevi için tayini çıkınca, yeğenini 5 yanına almak isteyen Ertüzün, dönemin mebuslarından Cevat Dursunoğlu ile görüştü ve yeğeninin Yozgat Merkez Cumhuriyet İlkokulu'na öğretmen olarak atanmasını sağladı. Sonrasında ailecek Yozgat'a gittiler. Burada yazarın çevresi, dayısının da etkisiyle gelişti. Fakat burada kendi söylemiyle yazdığı şiirleri ve hikâyeleri okuyacak, kendisini anlayacak kişiler bulmakta zorlanmaktaydı. Buradaki durumunu İstanbul'daki yakın arkadaşı olan Nahit Hanım'a yazdığı 24 Kasım 1927 tarihli mektupta sitemli bir şekilde anlatmaktaydı ve yalnızlığından şikâyet etmekteydi. Nahit Hanım, öğretmenlik stajında tanıştığı Sabahattin Ali'nin sevdiği kişilerden biridir. Önce dostluk havasında yürüyen arkadaşlıkları zamanla tek taraflı bir aşka dönüştü. Yozgat'ta yazdığı şiirlerin ana temasında Nahit Hanım'a duyduğu sevgi vardır. Servet-i Fünun dergisinin 2 Şubat 1928 tarihli sayısında yayınlanan Bir Macera adlı şiiri Nahit Hanım'a ithaf edilmiştir. Yazar, karşılık görmeyen aşkı "Ne Kazandık" (1927), "Kalbimde Aşkınız" (1927), "Ebedi" (1928), "Yat ve Uyu" (1928), "Bütün İnsanlara" (1928), "Fırlar" (1928) ve "Kudurmak" (1928) adlı şiirlerinde işledi. Sabahattin Ali'nin eski sevdiklerinden Nahit Hanım evlenmişti; arkadaşı Ayşe Hanım da evlilik teklifine red cevabı vermişti. Aliye Hanım'la ise 1932 yazında İstanbul'da eczacı Salih Başotaç'ın evinde tanıştı.[56] Kendisiyle yaptığı evlilikte Başotaç ailesinin etkisi büyük oldu. Aliye Hanım'ın ailesi Sabahattin Ali'nin poliste sicil kaydının bulunduğunu gerekçe göstererek evliliğe mesafeli yaklaştı. Fakat sonradan Aliye Hanım'ın da isteği ile evliliğe izin verdiler. İkilinin nikahları 16 Mayıs 1935 tarihinde Kadıköy Evlendirme Dairesi'nde kıyıldı. Sabahattin Ali ve eşi nikahtan sonra Ankara'ya gittiler ve buradaki düğünün ardından Ulus'ta bir apartman dairesine yerleştiler. Sabahattin Ali ilerleyen dönemlerde "mümeyyizlik" görevinden başka bir göreve atandı, ayrıca bir ortaokulda Almanca dersleri verdi. Bu dönemlerde maddi açıdan rahatlayan yazar, Varlık'ta "Kağrı", "Arap Hayrı", "Pazarıcı" adlı hikâyelerini yayınladı, Knut Hamsun, Liam O'Flaherty ve Panteleymon Romanov'tan tercüme yapıtı; Ayda Bir adlı dergide ise "Kamyon", "Bir Şaka", "Apartman", "Arabalar Beş Kuruşa" ve "Düşman" adlı öykülerini yayınladı.

2. İncelediğimiz Eserlerin Özetleri

2.1. Asfalt Yol (1936)

Uzak bir şehrin uzak bir köyüne bir öğretmen atanır. Köylülerle iyi anlaşacağını düşünür. Köye geldiğinde bir kahvenin önünden geçer. Ama burada soğuk bir muameleyle karşılaşır. İhtiyarlar ona tarlada işler olduğu için üç beş gün dinlenmesini söylerler. Olur der, bir süre sonra öğretmenliğe başlar. Köyün yolunu yaptırmak ister, fakat kimse birşey söylemez. Öğretmen ciddiye almazlar hatta alay ederler. Birgün buraya yetkili kişilerden biri gelir ve bozuk yoldan geçer. Vali yol yapılırsa yetkili kişilerden tekrar gelmesini ister. Yol işi canlanmış olur, vali yolu yaptırmakla kalmayıp birde asfalt döker. Bunun için yarım milyon gerekir, velhasıl

toplarlar. Yol yapılır ve birkaç ay sonra biter. Fakat yolun sağlam yapılmadığı konusunda söylemler gelir, bir süre sonra yol bozulur. Bu durum valinin kulağına gider. Vali lastik tekerleği olmayan hiç birşeyin burdan geçmeyeceğini söyler. Köylü buna sinirlenir ancak köylünün buna gücü yoktur ve muhtar öğretmenin köyden ayrılmasını ister. Öğretmen eşyasını toplayıp asfalt yoldan geldiği gibi geri döner. Köy öğretmenin rüzgar gibi geçip gitmesinin öyküsüdür. Hikayenin başkahramanı öğretmendir. Olayın gerçekleştiği yer köydür.

2.2. Hanende Melek

(1937) Öyküsü bir sazlı kahvede geçiyor. Hikaye Alinin o insanı çok çarpan olabildiğinde süssüz üslubıyla evvela bir tacizi sonra hakikatteki yıkılmışlığını ve bu adamın karısı ve kızının çaresizliğini anlatıyor. 'Hanende Melek' sazlı kahvede geçiyor. Müşfik Kenterin sesine, çalgılar eşlik ediyor arada da melek'in söylediği şarkıların sözleri duyuluyor. 'Gece kapladı her yeri, keder sardı dereleri'. Hayatını beş yıldır sesinden kazanan şarkıcı Melekin sevmediği bir hayranı vardır. İki aydır her akşam kahveye gelir. Son gece bardağı taşıran son damla gibi olacaktır. Alinin bu öyküsü diğer öykülerine göre toplumsal eleştirisi olmayan az sayıda yapıtıdan biri hikayenin sahici umutsuzluğu çok çarpıcı. Hikayede Sabahattin Alinin Hüseyin Avniden hazzetmediği o kadar aşık ki... Hikayenin başkahramanı Melektir. Olayın gerçekleştiği yer köyde bir kahvecidir.

2.3. Çaydanlık

(1938) Çaydanlık adlı öykü Sabahattin Ali'nin ilk kez 1938 yılında bir dergide yayımlanmış olan bir öyküsüdür. Çaydanlık adlı öyküsü daha sonra 1943 yılında ilk baskısı yapılan Yeni Dünya adlı öykü kitabına alınmış, Yeni Dünya adlı öykü kitabındaki ön üç öyküden üçüncü öykü olarak kitapta yer almıştır. Bu öykü hastaneye yatırılan mahkumlar arasında geçiyor. Sabahattin Ali öykülerinde görülmedik bir biçimde bu öyküde mizah var. Cezaevindeyken hastalanıp hastaneye getirilen bir yaşlı insanın ölümü sonrası odasına gelen yakınlarının kendisinden çok merak ettiği çaydanlığı konu alıyor. Hapse giren bir adamın ölümü ve daha sonra cenaze üstüne gelen karısının davranışlarını anlatır. Mahpus ölmüştür ve karısına haber vermişlerdir. Apar topar gelip, bir iki gözyaşı döken kadın, daha sonra kocasının eşyalarını toplamaya başlamıştır. Bulamadığı çaydanlık için ortalığı velveleye vermiş, bir anda tüm derdi adamdan kalan eşyalar olmuştur. Kadın, cenazenin alınıp gömülmesi ikazını yapan idare müdürüne itiraz edip "ne demekmiş o? mademki mahpus damında can verdi, ölüsünü de sen kaldır! elimi sürmem. On para da vermem," deyip, çekip gitmiştir. Hikayenin başkahramanı ölen adam ve karısıdır. Olayın gerçekleştiği yer hastanedir.

2.4. Ayran

(1938) Ayran adlı öyküde üçüncü tekil anlatımla çok ağır bir ayran güğümü taşıyan Hasan tren istasyonunda satıcıdır. Biri 2 diğeri 5 yaşındaki kardeşlerine bakmak durumundadır. 4 bardak ayran parası, eve bir ekmek götürebileceği anlamına gelmektedir. Küçük Hasan annesi ve iki küçük kardeşiyle bir toprak damda sefalet içinde yaşayan bir çocuktur. Annesi başka köylere hizmetçilik yapmaya gider. Babası ve akrabaları hakkında hiçbir bilgisi yoktur. Annesi onlardan hiç bahsetmemiştir. Annesi Haftada bir kez eve uğrar, getirdiği az bir yemekle çocuklarını doyurmaya çalışır. Bunun haricinde iki küçük kardeşin sorumluluğu Hasan'ın üstündedir. Betimlemeyle başlayıp betimlemeyle bitmiş. "Ortasında bitmiş" hissi veren bir öyküdür. Hikayenin kahramanı Hasandır. Olayın gerçekleştiği yer tren istasyonudur.

2.5. Isıtmak İçin (1939)

Bu öyküde Konyada Küllükbaşı denilen bir yerde Ermeni bir kadının evinde kiracı 9 olan ve yalnız yaşayan bir adamın çok yoksul olan çamaşırcı için duyduğu acıma ve üzüntü duyguları konu ediliyor. Çok yaşlı olan çamaşırcı kadın bazen gelip adamın çamaşırlarını yıkıyordu. fakat adam pek ısınamamıştı çamaşırcı kadına. Rahatsız oluyordu kadından. Daha sonra kadının hikayesini duyar çok üzülür. Çamaşırcıya iş vermediği için vicdan azabı çeken adam, kadının evine giderek bu yaşlı kadının kızını ısıtmak için çektiklerini görür. Hikayenin başkahramanları yalnız yaşayan adam ve çamaşırcı kadındır. Olay Konya Küllükbaşında gerçekleşmiştir.

2.6. Uyku (1939)

Bu öykü Anadolu'dan bir yolculuk öyküsü. O dönem sürücüler için sağlanan berbat iş koşullarının kazalar için yeşil ışık yaktığını görüyoruz. Film göreselliğinden akıp giden bir yolculuk öyküsüdür. Sivasa gitmek için kamyona binen iki arkadaşın, şoförün uykulu hallerine tanıklık edilir. İki arkadaş kamyona bindiklerine bin pişman olurlar. Kamyon git gide bozuluyordu. Sonunda bindikleri kamyondan inip yürüyerek Sivasa doğru hareket ettiler. Semih Gümüş'ün derlediği „Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler“ kitabında Sabahattin Ali'den tek yapıt olarak bu öyküye verilmiş. Hikayenin başkahramanları iki arkadaş ve şofördür. Olayın gerçekleştiği yer Sivasa gitmek için bindikleri kamyonda yolculuktur.

2.7. Selam (1940)

Birinci tekil anlatımla verilen Selam adlı öyküde, yolculukta olan yalnız bir adamın daha önce hiç gitmediği bir yerde yaşadıkları konu ediliyor. Hikaye Bursadan başlayıp Yalovada bir kasaba olan Orhangazide bitiyor. Kasabanın güzelliğine bakarken adam otobüsü kaçırınca burda kalmıştır. Günlerce burda kalmak zorunda kalmış. Sonunda berbere gidecek ve berberden başka bir berberin derbeder olma hikayesini dinleyecektir. İçinde Tiyatro kumpanyası geçer, diğerleri "Kağrı'da" yer alan "Arap Hayri" ile "Değirmen'in" sonunda yer alan "Komik-i Şehir" idi. Yolcu otobüsünü beklerken uğradığı berberde karşısında dükkan olan berberin kara sevdasını anlatıyor. Hikayenin başkahramanı yalnız bir adamdır. Olayın gerçekleştiği yer berberdir. Başkahramanın ağzından son sözler; Dört elle sarıldığımız birçok kıymetlerin; uğruna, sahici bir insan gibi kalbimiz ve kafamızla yaşamayı feda ettiğimiz binlerce sözde mühim şeylerin ne kadar kolay fırlatılıp atılabileceğini bana öğreten Yusuf! Benden de sana selam olsun...

2.8. Bir Mesleğin Başlangıcı (1940)

Bu öyküde ben ve biz dilinden anlatımla Anadolu'da geçen bir tren yolculuğu konu ediliyor. Hikaye Sivasta başlıyor. Başkişinin yolculuk arkadaşı Anadolu'daki halk anlatılarını derlemek üzere yolda olan bir halkbilimcidir. Arkadaşı halkiyat tetkikleri yapmak hikaye ve şiir toplamak için seyahate çıkmış genç bir alimdi. Birlikte berbat bir otelde kalırlar. Arkadaşı anşatı ve türkü bahanesiyle yöreden biriyle bağlantı kurup o gece alemleri yaptırır. Bu işleri yürüten kişi, hali vakti yerinde, efendi görünümüdür. Bu nedenle başkişi ona bu işlere nasıl bulaştığını sorar, o da gençliğinden başlayıp anlatır. Hikayenin başkahraman halkbilimci ve arkadaşıdır. Olayın gerçekleştiği yer Anadolu'da bir oteldir.

2.9. Bir Konferans (1941)

Büyük şehirlerimizden birine yakın bir köyde yeni bir yatılı okul açılıyordu. Bu öyküde köye yapılan yeni yatılı okul için şehirden maarif müdürü, müfettişler, şehrin mühimce adamları ve "köycüler gelir. Bunların yanında köyün küçük yaşlı sakinleride birikmişti. sıra sıra dizilirler. Okul yeni yapılmasına karşı dökülmektedir. Okul daha açılmadan koridorlara döşenen parkeler yerinden oynamaya başladı. Zor durumda kalan şehirliler Bir konferans düzenlerler. Şehirden gelenlerin arasında bir iktisatçı bulunuyordu. İktisatçı köylülere "Tam fırsattır, şunlara kooperatifçilik hakkında bir konferans vereyim!" dedi. Fakat buna kendilerince açıklamalar uydurup işin içinden çıkarlar. Sabahattin Ali bu öyküde klasik tekniğinden uzaklaşarak kara mizaha yönelir.

2.10. Yeni Dünya (1942)

Bu öyküde davulcu ve dansçı olan Türkmen baba-oğlun betimlenmesiyle açılıyor. Bu civarda kendilerine "Aptal" denilen Türkmenlerden iki davulcu, Biri yaşlı, biri gençti. Baba oğul oldukları ilk bakışta anlaşılacak kadar birbirlerine benziyorlardı. Öyküde, bir köy düğünü konu ediliyor. Öykü ve kitabın adı, „Yeni Dünya“ adlı dansçı kadından geliyor. Düğüncüler, davulcu baba ve oğlunu yani yeni dünyayı beğenmezler. Başka bir kadın (Deli Emine) ararlar. Deli Emine gelince, Yeni Dünya“yla birlikte dansa kalkar ve düğüncüleri eğlendirirler. Öykünün devamında düğün gelenekleri anlatılır. Olaylar gelişir. Yeni Dünya“nın sonu iyi olmaz. Hikayenin başkahramanı deli Emine'dir. Olayın gerçekleştiği yer köydür.

2.11. İki Kadın

Bu öyküde, 70“lik Kerim Ağa ve iki eşi, 45 yıllık eşi Hacer ve 5-6 yıllık eşi 24 yaşındaki Esmâ öne çıkan kişilikler. Kerim Ağa, günlerdir ishalidir. Günboynu evde yatar. Hastalığı bir türlü geçmez. Öleceğini düşünmeye başlar. Öte yandan, cimri biri olduğu anlaşılmaktadır. Eşleri, ölümlerini paracıklarını ararlar, bulduklarını aralarında paylaşırlar. 70“lik Kerim Ağa“nın son günleri ve biri genç biri yaşlı iki karısının yaşadıkları anlatılır. Cimri olduğu anlaşılan Kerim Ağa“nın öldüğü gece eşlerinin düşünceleri ve yaptıkları ise son derece çarpıcıdır. Kerim ağa öldüğü gece, Hacer kadın: "Amanın komşular!.. Gitti... Dünyasına doymadan gitti!.." diye ağlarken, Esmâ da,uykudan birdenbire uyandırıldığı ve ne olduğunu anlayamadığı için avaz avaz bağırarak çocuğunu kucağında sallıyor, "Vay benim üç yaşında yetim kalan Necatim!.." diye köyün havasını çınlatıyordu. Bu öykü, İranlı öykücü Sâdık Hidâyet“in „Diri Gömülen“ (1930) adlı kitabındaki „Ölü Yiyeçiler“ öyküsünü anımsatıyor. Hikayenin başkahramanı Kerim ağa ve eşleridir. Olay bir kasabada gerçekleşmiştir.

2.12. Sulfata (1942)

Bu öyküde, başkişi dağlarda yolunu kaybeder, susuzluktan yanmaktadır. Sonunda bir ev, tarla ve kuyuyla karşılaşır. Susuzluğunu giderir, ev sahiplerinin dönmesini bekler. Bu, genç bir köylüdür. Eşi sıtma olmuştur ama devlet ilgilenmemiştir. "Bugün git yarın gel", "bize değil falanca yere gideceksin" diye diye gittiklerine pişman ederler. Öyküde, dağlarda yolunu kaybeden birisinin ağzından anlatılır olaylar. Eşi hasta olan ve dermanı Sulfata olan bir gencin zalim bir doktorun elinden çektikleri anlatılır. Yürek burkucu ve o zor günleri aktaran güzel bir öyküdür. Yardım etmesi beklenen doktorlar orali olmazlar. Köylü, bu doktorların

umursamazlıkları nedeniyle ölse yeridir. Hikayenin başkahramanları köylü adam ve hasta karısıdır. Olay bir kasabada gerçekleşmiştir.

2.13. Hasanboğuldu (1942)

Bu öyküde, başkişi, 4-5 günlüğüne, Kaz Dağları'nda Yörüklerle kalacaktır. Onu gideceği yere götürecek olan, kendisi de şans eseri oraya gidecek olan, 18-20 yaşlarındaki bir Yörük kızı olan Hacer'dir. Hacer, dereler, çağlayanlar vb. aşkılarında bölgeyle ilgili açıklamalarda bulunur, bir tür rehberlik eder. Hasanboğuldu Büveti'ne (gölet) böyle varırlar. Bir süre sonra Hacer başkişiye bu büvete bu adın verilme nedenine ilişkin öyküyü anlatacaktır. Bu öyküde de, dağlı-ovalı karşıtlığı işleniyor. Hasan ovalıdır, kız ise dağlı. Kızın ailesi hasan'ın çok çelimsiz olduğunu dağda çobanlık yapamayacağını filan söylemiş, o da bunun üzerine kendisini kanıtlamak için bi rivayete göre un çuvalını bi diğerine göre tuz çuvalını sırtında kaz dağına çıkarmak istemiştir, ama gücü yetmeyince suya düşüp boğulur. Ovalı Hasan ile Dağlı Emine'nin aşkı mutlu sona varamayacaktır. Öykü Hacer ismindeki Yörük kızının ağzından aktarılır. Olayın başkahramanları Hasan ve Eminedir. Olay kazdağı adalarında gerçekleşmiştir. Bu hikayenin filmide mevcuttur. Bu hikayeden kısa bir diyalog. "İnsan nereye giderse rızkı da beraber gidermiş; bunu düşündüğüm yok. Ama ben dağlıyım, bu çukur ovalarda kalamam Köyünüzün eli kınalı kızlarına katışamam, senin içine dert olur... Kızılbaz kızı geldi de Hasan'ı elimizden aldı derler, benim içime dert olur... Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inmemeli... Ben seni görmemeliydim... Gördüm, sözüne uymamalıydım..."

3. Sabahattin Ali'nin Yeni Dünya Eserinin Cümle Öğeleri Açısından İncelenmesi

Cümle Öğeleri

(Şimşek 1987 : 45) Cümle, değişik işleyişte öğelerin yargısal bütünlük içinde bir araya gelmesiyle oluşur. Bu kurucu öğelere dil bilgisinde cümle öğeleri adı verilmektedir. Cümlelerin meydana gelmesi için özne ile yüklem yeterlidir. Diğer öğelerin cümlede bulunup bulunmaması ise yargının dile getirilişi, anlatılmak istenen düşünce ve belirtilmek istenen duygu, kısacası ihtiyaçla ilgilidir. Cümlelerin yüklem, özne, nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci olmak üzere beş öğesi vardır. Karahan'a göre (1991: 40), bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur. Banguoğlu'na göre (1974: 522), bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eylem veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisidir Halil İbrahim'e (2012 : 37) göre, cümle terimi dilbilgisi çalışmalarında anlambirimciklerine uygun olarak tanımlanmamaktadır. Bu yüzden de cümle ve cümle terimine dayanan diğer dil bilgisi konuları doğru ele alınmamakta; bu durum da dil bilgisi alanında pek çok farklı ve çelişkili yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Cümlelerin doğrudan tanımının yapıldığı kaynaklara örnekleme yöntemiyle seçki yaparak baktığımızda cümlelerin temel anlambirimciği olarak yargı kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Yine Halil İbrahim'e (2012 : 38) göre cümleyle ilgili tanım ve ibarelerde mevcut bulunan anlambirimcikleri şöyle listelemek mümkündür:

1. Kendi kendine yeten bir yargı olmasıdır.
2. Tek başına kullanılan çekimli bir eylemin cümle olmasıdır.
3. Çekimli bir eylemle kullanılan sözcük veya sözcükler dizisi olmasıdır.
4. Bir düşünce, fikir, duygu, durum veya olayı tam olarak (okuyan ve dinleyende herhangi bir soruya meydan vermeyecek şekilde) aktarmak için kullanılıyor olmasıdır.
5. Kelime veya kelime dizisi olmasıdır.
6. Bazı kurallara göre bir araya gelen ve aralarında birtakım ilişkiler bulunan sözcük dizimi olmasıdır.

3.1. Özne

Mustafa Özkan'a (2015 : 126) göre, cümlede önem bakımından yüklemden sonra gelen en önemli öğedir. Fiile öteki öğelerden daha yakın olan özne, aynı zamanda cümlelerin yükleminden ayrılmayan bir parçasıdır. Bu bakımdan bazen ayrı bir kelime halinde ılmayıp, yüklemde içinde şahıs eki halinde ifade olunur. Özne yüklemde bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir ifadeyle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan öğedir. Özne bir kişi veya nesne olabileceği gibi, soyut bir kavramda olabilir. Cümlede yaparı ve olanı temsil eden özne, doğrudan doğruya bir kelime, bir kelime grubudur. Öznenin en önemli niteliği genellikle yalın halinde bulunmasıdır. Yükleme de bu şekilde bağlanır. İsim hal eklerini almaz; ancak iyelik ve çokluk eklerini alabilir. Bütün memurlar resmi elbiselerini giyip gelmişler. (AY-20) Hüseyin Avni, siyah gözlüklerinin buğusunu ceketinin kolu ile sildi, paltosunun yakasını indirdi. (HM-28) Hademe İsmail çaydanlığı getirip kadına verdi. (Ç-57) Berber masanın çekmecelerinden birini açarak içinden bir miktar para aldı ve çocuğa verdi. (S-123) Erkekler düğün evindeki bir odaya tıkmışlardı. (YD-158) Çocuk ellerini savura savura bir şey söylüyor, fakat ne dediği anlaşılıyordu. (YD-183) Cümle içerisinde özneyi bulmak için yükleme kim/kimler ve ne/neler sorularından biri sorulur. Bu sorulara cevap olan kelime veya kelime grubu,

öznedir. Cümlede birden fazla özne bulunabilir. Bunlar, birbirlerinden bağlaç yada virgülle ayrılır. Şimşek (1987 : 83). Cümle içerisinde özne kelime veya kelime grupları olabilir. Cümlede eylemi yapan, gerçekleştiren yada olan veyahut bildirilen öğeye özne (Osm, müsnedün ileyh, fail, müpteda; Fr sujet;) adı verilmektedir. Özne, cümlenin ikinci temel öğesidir ve yükleme sorulan kim (İnsanlar için) ya da ne (insan dışındaki varlıklar için) sorularının cevabıdır. Cümle incelemelerinde yüklemden hemen sonra özneyi bulmak gerekir. Cümle yalın öge olarak karşımıza çıkan özne, yükleme bağlanabilmek ,ç,n herhengi bir eke ihtiyaç duymadığı için hal eki almaz. Çokluk, iyelik ve aitlik eki alabilir. Özne, bir kelimedenden oluşabileceği gibi kelime grubundan da meydana gelebilir. Ancak kimi zaman şahıs zamirleri cümlede bulunabilir. Bu durum genellikle öznenin vurgulanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Bir cümlede birden çok özne bulunabilir.(Mustafa Özkan : 2015 Dizdaroglu (1974 : 43), Şimşek (1987 : 83), Hatipoğlu (1982 : 119) birden fazla özne bulunan kimi cümlelerde özne veya özneler kendinden önce öznenin açıklayıcısı durumunda olabilir. Özneden önce ya dasonra gelerek asıl özneyi daha belirli duruma getiren özneler kaynaklarda açıklamalı özne olarak adlandırılmaktadır. Edilgen hale getirilmiş geçişsiz fiillerin bulunduğu cümlelerde, gereklilik kipinin üçüncü teklik şahıs çekimi ile fiil+-mAk gerek/lazım yapısının genel kullanımında ve kimi kalıp anlatımlarda cümlenin öznesi belirsizdir. Mehmet Özmen (2013:28) bu biçimde özneyi saklı özne ya da meçhul özne olarak değerlendirir. Leyla Karahan (2010:20) ise böyle cümlelerde özne bulunmadığını ifade eder.Mehmet Özmen (2013:33-34) ise hitap özelliği taşıyan teklik ve çokluk ikinci ve üçüncü durumundaki özneleri seslenmeli özne olarak değerlendirmiştir. Karahan ise (2010:21) yüklemi deyim olan kimi cümlelerde yüklem ve özne kalıplaşabilmekte ve özneli yüklemeler meydana gelebilmektedir. Art arda cümlelerde özne ortak olabilir. Bu türden özneler kaynaklarda ortak terimiyle adlandırılmaktadır. Yüklemi edilgenlik eki almış geçişli bir fiil olan cümlede özne görevini yüklenen nesneye sözde özne adı verilir. Dizdaroglu (1974 :42), Şimşek (1987 : 82). Özneyi buldurma ya yönelik soru kelimeleri cümle incelemeleri yapılırken özne olarak değerlendirilmektedir. Sarıca (2015 : 41) bu tür özneleri gramerce özne olarak adlandırır.

Ortada dolaşan iki garson, tıka basa dolu olan salonda kendilerine güçlkle yol açabiliyorlardı. (HM-26)
İsmi Satılmış olan diğer köylü bir parça daha dermanlıydı. (Ç-45)
Gece ilerledikçe şoförün uykusu ile mücadelesi artıyordu. (U-102)
Uzaktan erimiş kurşun gibi parladığını gördüğüm bu su beni yolumdan alıyordu. (S119)
Küçük Hasan senelerden beri gördüğü şeylere alakasız gözlerle bakıyordu. (A-61)
Memur cevap vermeden arkasını döndü ve hareket kampanasını çaldı. (A-68)
Bu kadın kapıya bir şey söylemek için gelmişti. (İİ -86)
İki arkadaş bir şey anlamadan birbirimize baktık. (U-99)
Arkadaşım halkıyat tetkikleri yapmak, hikaye ve şiir toplamak için seyahate çıkmış genç bir alimdi. (BMB-138)
Koca Recep bir kenarda oturmuş, etrafla hiç alakası yokmuş gibi önüne bakarak ağır ağır birşeyler içiyordu. (BMB-143)
Misafirler köy ve civarını da beş on dakika içinde iyice gezip dolaştılar. (BK-151)
Köylü dinleyiciler, derin bir uykudan uyanır gibi kımıldadılar. (BK-154)
Kerim Ağa iki günden beri yataktan çıkamıyordu. (İK-187)
Hacer kadın bağdan getirdiği yaprakları yukarı çıkardı, kocasına gösterdi.(İK-191)
Fakat ben hızlandıkça ayağımın altındaki sararmış çam pürleri kayıyordu. (S-205) Mustafa sustu ve önüne baktı. (S-219) Kahveci gülümseyerek arkamızdan bakıyordu. (HB-226)
Hacer toprakla oynayan parmağını eteğine silerek, önce bana, sonra ileriye, boşluğa baktı. (HB-241)

3.2. Yüklem

Hatipoğlu'na göre cümlelerde yüklem olan sözcük veya sözcük grupları dil araştırmacıları tarafından farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Yüklem, eylem çekimine girmiş sözcüğün tümcedeki görev adıdır. Her türlü yüklem bir kişi kavramı vermesi, bir eylem çekimine girmesi gerekir. Yüklem ya ad soylu bir sözcükle ya da eylem soylu bir sözcükle kurulur." (Hatipoglu 1972: 101)

Bilgegil'e (1982 : 13) göre, yüklem ya kendisine ek fiilin bağlandığı isim soyundan bir kelime yahut çekimli bir fiil olur. Cümlenin bütün öğeleri yüklem sayesinde varlık kazanır." Yüklem konusunda dil araştırmacılarının yaptıkları tanımlara baktığımızda hemen hepsinin benzer tanımlar üzerinde birleştiklerini söyleyebiliriz Ediskun'a göre, "Yüklem, cümleyi bir yargıyla sonuca hazırlayan ya da cümleyi sonuca bağlayan kelime öbeğidir; kelime niteliğinde bir hece ya da harftir." (1999 : 328). Gideceğim köyü şoför göstermişti. (AY-8) Köylüler bile benim bu gayretime şaşıyorlar. (AY-13) Camlı kapı ağır ağır açılarak içeri

davavekili Hüseyin Avni girdi. (HM-27) Bu genç, sıska ve esmer kadıncağızın biraz çatlak fakat yanık sesi onu çıldırtıyordu. (HM31) İki köylüden biri yataktan kalkamayacak kadar halsizdi. (Ç-45) Odanın küçük sac sobası hiç durmadan yanıyordu. (Ç-50) Köyden istasyona giden yol, eriyen karlarla diz boyu çamurdu. (A-60) Akşama kadar bu köşede bekledi. (A-69) Hayatım tasavvur edilemeyecek kadar manasız ve boş geçiyordu. (İİ -79) Ertesi gün madama bu çamaşırcı kadının kim olduğunu sordum. (İİ -82) Yılışık ve yorgun bir sesle onların kılık ve kıyafetleri, şekil ve suratları hakkında malumat veriyordu. (U-99) Ortalıkta en ufak bir hareket ve ses yoktu. (U-115) Yatağın içinde dönerek güneşin yüzüme vurmayacağı bir köşeye kaçtım. (S-117) Zaman zaman esen rüzgarın kaldırdığı tozlardan başka hareket yoktu. (S-120) Gece yarısından iki saat kadar sonra trenimiz Sivas'a geldi. (BMB-136) Birdenbire sustu, hikayesini yarıda bırakmış gibi bir hali vardı. (BMB-149) Köyün küçük yaşlı sakinleri birikmişti. (BK-150) Köylülerin birkaçının yüzünde hafif bir gülümseme dolaştı. (BK-155) Kaşıklarımı avucuna yerleştirerek daracık yerde dönüp oynamaya kalktı. (YD-159) Bir duvar kenarına çömeliptes aptes ediyorlardı. (YD-163) Senelerden beri tesirini tecrübe ettiği ilaçların hiçbiri kar etmiyordu. (İK-188) Bugüne kadar hiç böyle yakından ölü görmemişti. (İK-197) Bulduğum kasabanın hemen arkasındaki ormanlık bir dağa çıktım. (S-204) Boğazın benim geldiğim tarafından doğru çam kokulu bir rüzgar esiyordu. (S-208) İki yanı böğürtlen ve hayıtlarla örülü yolda ağır ağır yürüyordum. (HB-224) Birkaç adım daha yürüyüp gölgeli bir yere oturduk. (HB-233)

3.3. Nesne

Kaya Bilgegil'e (1982 : 31) göre , nesne teriminin nesne kelimesinden çok geniş bir kapsamla karşımıza çıktığından bahisle, bu görevi taşıyan cümle ögesinin, maddi manevi her varlık ve niteliğe delalet eden söz olabildiğini, bu nedenle terimin kaplamı ile ona tahsis edilen kelimenin içlemi arasında bir uygunsuzluk olduğunu söyler. Alaaddin Mehmedoğlu'na (2001 : 80) göre, nesnenin, cümlede eşya bildiren yalın ve ilgi hâllerinden başka, kalan hâllerde kullanılan öge olduğunu, yani nesneyi, diğer tanımların büyük bir kısmında olduğu gibi, sadece yalın ve yükleme hâllerleriyle yükleme 19 bağlanan bir öge olarak değil, gerektiğinde diğer hâl ekleriyle de yükleme bağlanabilen bir öge olarak tanımlamak gerektiğini hatırlatır. Alaaddin Mehmedoğlu'na göre nesne aynı zamanda yönelme hâli eki

1. Nesne, yüklemi geçişli fiil olan cümlelere getirilir. Geçişsiz fiiller nesne
2. Cümlede, yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen varlıktır.
3. Öznenin yaptığı işten doğrudan doğruya etkilenir.

3.3.1. Belirtili Nesne

Cümleyi söyleyen ve dinleyen kişi tarafından, nitelikleri iyice bilinen, özel bir varlığın veya kavramın karşılığı olan nesneye belirli nesne denir. Belirli nesne durumundaki adlar, adın belirtme durumu ekini almış olur. Belirtili nesnelere "belirlilik" özelliği, konuşan ve dinleyen kişilerce bilinen bir belirliliktir. Konuşan ve dinleyen kişi değişince, bu nesnenin karşıladığı kavramın belirtililiği ortadan kalkar. Bu nedenle, söz konusu "belirlilik" özel, kişisel ve geçici bir özelliktir. Gideceğim köyü şoför göstermişti. (AY-8) Alaycı gözlerini üstümde gezdirdi. (AY-12) Şapkasını önüne indirmişti. (HM-27) Avni'nin suratının pek rolü yoktu. (HM-29) İhtiyarlığına rağmen tehlikeyi atlatmış görünüyordu. (Ç-44) Nöbetlerin arası uzayınca çenesi büsbütün açılıyordu. (Ç-49) Terk edilmiş bir viraneyi andırıyordu. (A-61) Hemen hemen bütün güğümü satıyordu. (A-71) Lambandan gaz ve bodrumdan bana ait olan odunları çalıyordu. (İİ-77) Dolu bir hayat bulunduğunu hatırlatıp sinirlerimi kamçılamıyordu. (İİ-80) Yolunu buraya kadar uzatıvermiş. (U-98) Yolun solundaki bir çeşmeyi aydınlatıyordu. (U-100) 20 Otobüste evirip çevirerek gözden geçirdiğim sahifeleri bir kere daha karıştırdım. (S-120) Bir gün baktım, sazımı da evine götürmüş. (S-132) Bir bahane ile delikanlıyı savdım. (BMB-138) Hemen perdeleri kapattım. (BMB-139) Misafirler, henüz badana kokan binanın içini dolaştılar. (BK-151) Mendilini çıkarıp gözlüğünün camları arkasındaki çipil gözlerini sildi. (BK-153) Kendisinden beklenen küfrü söyler gibi hırçın bir tavırla kaşıkları şıkırdatıyordu. (YD-159) Zaten Yeni Dünya dedikleri bu karının da yüzüne bakılır hali kalmamıştı. (YD-161) Bu sefer bu ishal yakasını bir türlü bırakmamıştı. (İK-187) Hacer kadın bağdan getirdiği yaprakları yukarı çıkardı. (İK-191) Kazılmış bir toprak parçasıyla zeytin dikmeleri gördüm. (S-206) Burada çalılıarı söktüm. (S-214) Kasabadan uzaklaştığımı hatırlatıyordu. (HB-224)

3.3.2. Belirtisiz Nesne

kavramın karşılığı olan nesneye belirsiz nesne denir. Belirsiz nesnelere herhangi bir durum eki almamış adlardan oluşurlar, dolayısıyla, eksiz nesne durumunda bulunurlar. Az sayıda bazı fiillerin, anlamca geçişli olmakla beraber kime hâlini isterler diyerek farklı bir tür ortaya koyar ve buna da „kime hâlli nesne adını verir. Bizi birbirimize vura vura sersem etmişti. (AY-8) Vakitsiz telaş etmeyelim. (AY-18) 21 Camlardan süzülen damlalar içerden görünmüyordu. (HM-26) Etrafta oturacak boş iskemle yoktu. (HM-27) İtaat

etmemek oğlanın aklından bile geçmiyordu. (Ç-48 Mevsim ilkbahar başlangıcıydı. (Ç-50) Yol bu sefer daha uzamış gibiydi. (A-61) Keskin bir düdük sesi ile irkildi. (A-64) Portatif demir iskemle vardı. (İİ-77) Nefsimden utandığım için el uzatıyordum. (İİ-80) Sivas'a gitmek için şosenin kenarında otomobil bekliyorduk. (U-97) Muavin yine izahat verdi. (U-99) İznik Gölü beni garip bir cazibe ile kendine çekti. (S-118) Rüzgarın kaldırdığı tozlardan başka hareket yoktu. (S-120) Gece ilerledikçe hatırı sayılır derecede sert bir soğukla karşılaşmıştık. (BMB-136) Eğlencenin masrafını görürken de benden para almadılar. (BMB-148) Köyde yeni bir yatılı okul açılıyordu. (BK-150) Hiçbir şey ifade etmeye kısa cevaplar alıyordu. (BK-152) Bir yeri açık bırakmışlardı. (YD-159) Mahkemeye düşse ondan medet umardı. . (YD-161) İaçların hiçbiri kar etmiyordu. (İK-188) Birdenbire karnına bir sancı girdi. (İK-190) Bir türlü buradan ayrılmak istemiyordum. (S-204) Kapının toprak eşiğine oturup biraz dinlenmek istedim. (S-208) Güneşin vurduğu yerlerden dalgalı bir buğu yükseliyordu. (HB-224) 22 Kayalık dağlarda uğultulu akisler bırakıyordu. (HB-229)

3.4. Zarf

Zarflar, sözdiziminde “yüklem” ve “özne” gibi aslı bir öge sayılmasalar da, cümlenin anlamını tamamlayan son derece önemli tümleçlerdir. Zarfları şöyle tanımlayabiliriz: “Yüklemi (yer, yön, zaman, tarz, ölçü, sebep vs. bakımından) niteleyen, belirginleştiren ya da sınırlayan kelime veya kelime gruplarına zarf denir. Banguoğlu’na (1990 : 371-372) göre, fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları kılış, oluş veya vasıfları açıklayan ya da değiştiren kelimelere zarf deriz: geç kalmak, yalnız yaşamak, içeri girmek, fazla konuşmak, pek çirkin, sade güzel, koyu yeşil, az tuzlu gibi Ergin’ne (1999 : 244-246) göre, zarflar, zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfat da zarf da ismin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır. Zarf ise, kelime gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlere verdiğimiz addır. Zarflar yer zarfları, zaman zarfları, nasıllık-nicelik zarfları, azlık-çokluk zarfları olmak üzere dört çeşittir.İçi tozla karışık ter kokan kamyon dünyanın bu en bozuk yolunda bizi birbirimize vura vura sersem etmişti (AY-8) Yolun yaptırılmasının ne kadar lazım olduğunu dilim döndüğü kadar anlattım. (AY-11) Ortada dolaşan iki garson, tıka basa dolu olan salonda kendilerine güçlkle yol açabiliyorlardı. (HM-26) Hüseyin Avni bir gece bile kahveye gelmemezlik etmemişti. (HM-30) Koridorda jandarmalarla ahbaplık ederdi. (Ç-44) Her gün gitmeye mecbur olduğu bu iki saatlik yol bu sefer daha uzamış gibiydi. (A-61) Nefsimden utandığım için el uzatıyordum. (İİ-80) Otomobil birdenbire durdu. (U-100) Susurluk’ta bir handa kahve içiyorlarmış. (S-133) İçerisi nefesten ve sigara dumanından buğulanmıştı. (BMB-136) Misafirler köy ve civarını da beş on dakika içinde iyice gezip dolaştılar. (BK-151) Köy bir sırtın üzerine set set sıralanmış evlerden ibaretti. (YD-158) Çocuğunu alıp yunağa çamaşır götürmüştü. (İK-189) Çamlar arasında, uzun uzun, hedefsiz ve maksatsız dolaşım. (S-204) Gün ışığı vurmeyen, gölgeli, loş bir boğaza iniyorduk. (HB-227)

3.5. Yer Tamlaması

Yer tamlayıcısı, cümlede yüklem bildirdiği hareket, iş veya oluşun yerini ve yönünü bildiren ögedir. Başka bir deyişle hareketin, oluş ve kılışını yöneldiği, geçtiği veya ayrıldığı yeri gösteren cümle ögesidir. Yer tamlayıcıları, bir isim veya isim gibi kullanılan kelime gruplarıdır. İsim yaklaşma (-A), bulunma (-dA) ve ayrılma/uzaklaşma (-dAn, - tAn) hali eklerinden birini alarak yüklem bağlanır. Bir cümlede birden fazla yer tamlayıcısı bulunabilir. Karahan’a (1995 : 55) göre, cümlede, yaklaşma, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklem tamamlayan unsur, yer tamlayıcısı olarak tanımlar. Ergin’e (1999 : 378) göre, Yer tamlayıcısı, fiilin mekanını ve istikametini gösteren cümle unsurudur. Bilindiği gibi, Türkçe’nin cümle yapısında temel ögeler sonda bulunur, yardımcı ögeler ise daha önce gelir. Dolaylı tümleçler de cümlenin yardımcı ögelerinden olduğu için temel ögelerden -özellikle yüklemden- önce gelir. Dolaylı tümleçlerin genellikle cümle içinde belli bir yeri yoktur. Özellikle şiir dilinde diğer ögeler gibi, dolaylı tümleçler de cümlenin başında, ortasında veya sonunda bulunabilir. Şimşek (1987 : s.128)Çantamı yanıma koyarak, kenarlarından otlar fırlayan bir taşın üstüne oturdum. (AY-8) Oturduğum taşın üzerinde bu rüyadan silkinmeye çalışıyordum. (AY-8) Hüseyin Avni, saza yakın bir yere geldi. (HM-27) Ömründe bu derece iğrendiği bir adama rast gelmemişti. (HM-29) İki köylüden biri yataktan kalkamayacak kadar halsizdi. (Ç-45) Köyden istasyona giden yol, eriyen karlarla diz boyu çamurdu. (A-60) kahvede kağıt oynayanları aptalca seyre dalmazsam, erkenden eve dönerdim. (İİ-79) Makine hemen önümüzde durdu. (U-97) Keskin bir ışık beni olduğum yerde buluyor ve yüzümü, ensemi yapışkan bir tere boğuyordu. (S-11) Gece yarısından iki saat kadar sonra trenimiz Sivas’a geldi. (BMB-136) Köyde adam dolaştırılarak halk yeni okulun boş sınıflarından birine toplandı. (BK-153)

Davulcuların etrafında itişip kakışan biraz daha büyükçe çocuklara bağıyordu. (YD158) Esmâ'nın getirdiği on beş kuruşu yastığım altındaki keseye koydu. (İK-191) Vücudum gerildi, bütün gayretimle o tarafa atıldım. (S-206) Kahveci gülümseyerek arkamızdan bakıyordu. (HB-226)

3.6. Cümle Dışı Ögeler

Günay Karaağaç (2009 : 196) göre, Cümlenin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan ögeler, cümle dışı ögelerdir. Cümle dışı ögeler, cümleler arası metin ögeleridir; bu yüzden, metindeki herhangi bir yüklemle ilişkilendirilemezler Leyla Karahan (2010 : 36-38) göre, Cümlenin herhangi bir yerinde bulunan, ancak kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan ögelerdir. Cümle dışı ögeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamlayıcısı değıllerdir. Bu ögeler, yüklem tamlayıcısı olan ögelerin aksine, açıklama, pekiştirme vb. cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlar. Mustafa Özkan-Veysi Sevinçli (2008 : 126) göre, Cümlenin kuruluşuna doğrudan katılmayan ve şekil olarak yüklemle bağlanmayan, ancak cümlenin anlamına dolaylı olarak katkıda bulunan unsura cümle dışı unsur denir. Bazı bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitap sözleri, ara sözler, açıklayıcı cümleler cümle dışı unsur olarak değerlendirilir. Belki bir saat oturduğum yerde kaldıktan sonra yavaşça ve sallanarak doğruldum. (AY-9) Meğer bütün vilayetin en büyük derdiymiş. (AY-11) Baygın, fakat istek dolu gözler derhal o tarafa çevrilir, tatlı bir şey yenmiş gibi posbıyıklar alt dudakla yalanırdı. (HM-25) Oturduğu yerden Meleğe doğru bakarken, derhal fırlayıp saldırmak isteyen vahşi bir hisse kapılıyordu. (HM-32) Fakat hastanede mahpuslara ayrılan koğuş beş kişiden fazla almadığı için (Ç-43) Karşısındaki, bazen bir bahane bulmaya bile lüzum görmeden kaçıncaya kadar o devam ederdi. (Ç-46) Ancak yazın civar köylerden kara üzüm, kavun, karpuz getiren beş on köylü burasını canlandırırđı. (A-63) Kimse başını çevirip bakmıyordu bile. (A-64) Asla omuzlarından eksik etmeyen bir kadındı. (İİ-77) Nedense hayatta hiçbir şey bana yer değıştirmek kadar güç gelmemiştir. (İİ-78) Kamyon, efendisinin homurtusunu biraz daha gürültülü bir şekilde tekrar ettikten sonra yola koyuldu. (U-102) Arka tekerleğin ronu sahiden fırlamış. (U-102) Bu sırada yattığım otelin altındaki kahvenin gramofonu da uykuya devam yolundaki son irademi kırdı. (S-117) Kız herhalde rezillikten korktu. (S-131) İnsanı sersem eden filit kokusuna rağmen tahtakurularından uyumak mümkün olamayacağını tecrübelerimle biliyordum. (BMB-137) Hiç olmazsa bir kısmına iştirak edeceği için beni pek sevindirmişti. (BMB-138) Gelenler derhal yeni yapılan okulun önündeki meydanda toplandılar. (BK-150) Misafirler, henüz badana kokan binanın içini dolaştılar. (BK-151) Yalnız şehirden gelen misafirler mühim bir şey görüyorlarmış gibi boyunlarını uzatıyorlar. (YD-159) Yahut bir vukuat yapıp mahkemeye düşse ondan medet umardı. (YD-161) Zaten on beş günden beri ayakta duracak hali yoktu. (İK-187) Fakat onun da içine bir şüphe girmişti. (İK-198) Bir hayli daha çabalayıp bir parça daha ilerledim. (S-206) Çabuk arabayı çek, yoksa şimdi seni polise teslim ederim. (S-221) Artık zeytinler bitmiş, çam ormanları başlamıştı. (HB-227) Tek beni buralarda garip koyup gitme. (HB-243)

Kaynakları:

- =Sabahattin, Ali, Yeni Dünya Yapı Kredi Yayınları-1907/Edebiyat 533(1.baskı):İstanbul,1943
- =Böler, Tuncay, Söz Dizimi, İstanbul: Kesit Yayınları 2019
- =Özkan, Mustafa, Söz Dizimi Akademik Kitaplar (2015)
- =Karahan Leyla, Türkçede söz dizimi.(24.Baskı).Ankara: Akçağ Yayınları 2017
- =Karaağaç, Günay, Türkçenin Dilbilgisi.(3.Baskı).Ankara: Akçağ Yayınları 2016